

Konferens

En heldag kring småländsk medeltid. Växjö 10 november 2005.

Många ser nog Småland som en antikvarisk och vetenskaplig periferi. Åtminstone får man den känslan när man träffar kollegor från storstadsregionerna. Men frågan är om inte det är något som håller på att ändras. Idag finns tre museer med uppdragsarkeologisk verksamhet av olika omfattning, två högskolor och ett universitet i regionen. Universitetet är sedan länge känt för sin historiska forskning kring småländsk medeltid genom Lars-Olof Larssons gedigna insatser.

Torsdagen den 10 november arrangerade Smålands museum i samarbete med Växjö universitet en heldag på temat småländsk medeltid. Man räknade med att ett par dussin intresserade skulle anmäla sig. Den slutliga listan över anmälda till seminariet upptar ungefär 100 personer från ett tjugotal olika institutioner. Intresset skapade smärre lokalproblem.

Schemat var späckat och innehöll sex regelrätta föredrag om vardera 45 minuter samt tio kortare presentationer av pågående projekt. Ämnesspridningen var bred vilket skapade intressanta möjligheter att syna den småländska medeltiden ur olika perspektiv och infallsvinklar beroende på vilka källmaterial som utnyttjats och hur. Möjligen förelåg en slagsida åt de arkeologiska inläggen. Inläggen av historiker framstår i efterhand som lite väl få. Härnäst refereras kort de längre inläggen.

Johan Åstrand presenterade resultat från undersökningen av en medeltida skogsgård i Markaryd. Här undersöktes en byggnad och ett område med fossil åker. En stor mängd slagg och ugnsröster tillvaratogs. Gården verkar ha etablerats på 1200-talet. Etableringsfasen är en av de saker man fokuserat på i rapportarbetet. Ödeläggelsen under andra halvan av 1300-talet eller början av 1400-talet ägnas mindre energi eftersom markerna även fortsättningsvis brukades trots att bebyggelseenheter försvunnit. Genom att åkermarken totalavbanades (en metod som i allt större utsträckning börjat praktiseras på fossil åker med intressanta resul-

tat som följd) kunde parcellstrukturer identifieras i det före avbaningen ganska oformliga röjningsröseområdet. Gårdsfolket verkar ha tillverkat järn, sannolikt för avsalu till Helsingborg, vilket de relativt rikhaltiga keramikfynden stödjer. Järnet har tillverkats med mycket stort tekniskt kunnande, såväl högkvalitativt kolstål som blötjärn producerades.

Per Lagerås demonstrerade utifrån fyra lokala pollendiagram från Örkelljunga strax söder om Markaryd hur man kan följa en tydlig kolonisationsvåg in i tidigare lågutnyttjade områden i vegetationshistoriska data. En av de gårdar som finns representerad i materialet drabbades påtagligt av agrarkrisen. Lagerås tolkar dess ödeläggelse som en effekt av digerdöden.

Martin Hansson redogjorde för delar av den forskning han bedrev under sin post-doc period i Reading. Han arbetade då vidare med de högre ståndens hus. Genom att studera hur dessa manifesterades i det engelska landskapet identifierade Hansson ett antal medvetna faktorer som styr hur byggnaderna förläggs och framför allt presenteras för en besökare som skall närma sig byggnaden. Man kan tala om ett landskapsarkitektoniskt språk som innehåller flera element, bland annat kriget och våldets symboler och praktiska uttryck, kopplingar till platsens egen historia, det uppenbarligen planerade landskapet, en koppling till och kontroll över lokalsamhällets sakrala byggnader m.m. Som ett exempel på att dessa europeiska aristokratiska tankegångar även fanns hos det småländska frälset lyfter Hansson fram Bergkvara utanför Växjö.

Clas Tollin redogjorde för några resultat ur sin avhandling. Han fokuserade på »familj jordbrukets» ursprung samt rekonstruktioner av äldre tiders gränsdragningar. Tollin visade på ett tydligt sätt potentialen i att kombinera olika källmaterial där det kraftfullt föränderliga 1200-talet framstår som familj jordbrukets ursprung.

Jan Paul Strid presenterade det topolingvistiska tillvägagångssättet för att sedan referera *måla*-namnens forskningshistorik. Strids egen forskning om namntypen innebär en omvärdering av den tidigare rådande tolkningen signerad Ödeen där *måla*-namnen skall förknippas med frigivna trälar. Strids nya tolkning innebär att rättigheten att uppta en måle innefattade ett avtal om erläggande av en avgift. Upplåtaren kunde ge vissa friår innan avgiften skulle betalas för att brukaren skulle ha möjlighet att livnära sig på målens avkastning.

Några reflektioner. Den första är att småländsk medeltid idag i praktiken behandlas som *den långa medeltiden*. Inläggen (framför allt de kortare) täckte hela perioden från vikingatid upp i stormaktstid. Givetvis var några inlägg kronologiskt snävare än andra, men det övergripande intrycket kvarstår. Ingen verkar fästa någon nämnvärd vikt vid den gamla uppdelningen i förhistorisk tid och historisk tid med en disciplinmässig mur i mitten av 1000-talet. Årtalen är idag underordnade vilka frågor man är intresserad av att studera.

Den andra är att kolonisation och i viss mån regression samt ödeläggelse fortfarande är pop-

ulära forskningsämnen när man närmar sig den småländska medeltiden. Det är ämnen som på olika sätt skapar ekon i samtliga källmaterial. Inläggen låter oss ana möjligheterna hos större disciplinöverskridande insatser.

Den tredje är att mycket forskning kring småländsk medeltid, oavsett disciplin, utgår ifrån landskapet eller kanske snarare rummet. Det gäller bruk, utnyttjande, hävd, manifestation, organisation, tidsdjup och kontinuitet samt rättighet.

Seminariet är tänkt att mynna ut i en publikation som hoppeligen skall se dagens ljus under år 2006.

Seminariet gav mersmak och jag hoppas att uppföljningar, gärna med lite snävare teman, kommer till stånd innan intresset svalnar. Varför inte i workshopform med kolonisation, ödeläggelse eller rumslighet som tema?

Leif Häggström

Jönköpings läns museum

Box 2133

SE-550 02 Jönköping

Leif.haggstrom@jkpglm.se